

Брыкалаж у засценку

«Чалавек, які перайшоў раку»
ў Нацыянальным цэнтры
сучасных мастацтваў

Ганна Харошка

Мінскі «Тэатр дакумента Ганны Суліма» асвойтаўся з прасторай Нацыянальнага цэнтра сучасных мастацтваў Рэспублікі Беларусь (і не скажаш, што «прадставіў на сцэне»: артысты дзейнічалі і на лесвіцы ў фае, і ў калідоры) спектаклем-дакументам пра жыццё і творчасць вялікага тэатральнага рэфарматара, расціснутага савецкім Малохам. Усевалад Меерхольд — «Чалавек, які перайшоў раку». Глыбокі і трапны назоў далі пастаноўцы аўтары.

Не, гэта не плакат, не трыбуна, не гімнастыка на лужку (хоць нас і папярэдзілі аб практыкаваннях з біямеханікай) і не экзистэнцыяльнае дэкламаванне (як проста, банальна і хібна «ўлезці» ва ўсё гэта, «лезучы» ва Усевалада Эмільевіча). Перад намі сталае, мудрае і вельмі аўтарскае дакрананне рэжысёркі Ганны Суліма да тэмы — наколькі «перааранай» гісторыкамі тэатра, настолькі ж і нераспрацаванай, нявызначанай — «менавіта гэты Мастак і менавіта тая ўлада». Што асабліва важна для асобы Меерхольда — дакрананне не трапяткое. Яно змушае дыхаць часцей, яно адважнае, моцнае, рашучае... Як усё, да чаго дакранаўся ён сам.

...Ды й дзіўна было б чакаць сентыментальных уздыхаў і «мільён пакутаў», хай сабе і з нагоды гісторыі, якая агаломшыла сваёй трагічнасцю, — гісторыі героя дакументальных экзерсісаў, прадстаўленых глядачам. Жанр тэатральнага дакумента — гэта адмысловы спосаб існавання, адмысловая канкрэтыка, адмысловы тэма-

рытм. Брава выступаючы пад бравыя песні (у спектаклі скарыстаны вершы Рыгора Трэстмана, Дзмітрыя Строчава, Барыса Пастарнака, Уладзіміра Маякоўскага, Аляксандра Увядзенскага, Інакенція Аненскага, Ніколаса Гільена, Веранікі Долінай, а таксама музыка Софіі Губайдулінай, Дзмітрыя Шастаковіча ды іншых), маладыя артысты суправаджаюць глядачоў кулуарамі Цэнтра сучасных мастацтваў у аскетычную прастору глядзельні з практычна пустой сцэнай. Яна яшчэ адпрацуе сінематографам, рэпетыцыйнай залай, вуліцамі, кабінетами ды іншым, куды прысутных будуць «тэлеграфавачы» дакументальныя эцюды пра Меерхольда, аднак адчуванне голых шэрых сцен і згустку маленечкай прасторы з першых секунд пэўнае: мы ў каземаце. У засценку НКУС. І ўсё, што мы зараз убачым, — гэта жыццё, якое мільгане за імгненне да пакутлівай смерці. Брыкалаж жыцця ў адметным бачанні Ганны Суліма. Брыкалаж, нягледзячы на невялікую працягласць сцэнічнага дзейства, акрамя шматлікіх песень і вершаў, ёміста ахапіў успаміны Таццяны Ясенінай, Зінаіды Райх, Сяргея Юткевіча і шмат каго яшчэ; шэраг відэаматэрыялаў (кінастужку «Стачка» вучня Меерхольда Сяргея Эйзенштэйна; хроніку з Дзмітрыем Шастаковічам). Не імкнучыся асягнуць неабсяжнае, можна сцвярджаць, што намагання стварыць паслядоўны аповед пра творчы і жыццёвы шлях героя не рабілася, гэтаксама як і не ставілася задачы рэканструяваць «тэатр Меерхольда»

(«тэатр памірае разам са сваім аўтарам»), але аўтары спектакля-дакумента, тым не менш, сабралі пазл пра вялікага Майстра ў вельмі ўпэўненае, выразнае, хвосткае, суладнае, дзе трэба — выверана механічнае, дзе трэба — далікатнае і пранізлівае відовішча. Брыкалаж з паэзіі, музыкі, пластыкі, эцюдаў біямеханікі, відэапраекцый. З аднаго боку — быццам бы з нічога (нагадаю: сцэна практычна пустая). З іншага — з відавочнай каласальнай працы, перапрацаванай інфармацыі, перажытай рэжысёркай і кожным з яе маладых артыстаў глыбокай асабістай гісторыі пад назвай «мой Меерхольд».

Так, жанр пастаноўкі-дакумента вымагае адмысловага спосабу існавання, але датычыцца гэта не толькі людзей на сцэне. У суладдзі з імі абавязкова мусяць існаваць і людзі ў глядзельнай зале (роўна як і крытыкі). Чаму? Падобныя спектаклі не «разбярэш паводле школы», аднак, як усялякі дакумент, іх можна перакласці з месца на месца і закінуць, забыцца на іх, а можна запэўніць і пастарацца, каб яны не згубіліся, не зацёрліся. «Чалавек, які перайшоў раку» нібы сапраўды глядзіць з іншага берага глыбокім цяжкім позіркам. А значыць напісанаму і пабачанаму — верыць. Значыць — Меерхольд рэжысёрка Ганны Суліма прыйшоў да свайго глядача не па падробленых дакументах.

«Чалавек, які перайшоў раку». Сцэна са спектакля. Фота Крысціны Шумай.